

s *délire de toucher*. Dotyk je původně libý a jako takový byl v dětství zakázán; zákaz je vědomý, libost či slast jako přání se dotknout je vytěsněná. Když pak někdo dostane „babu“, když se stane zakázaný (tabu), nákaza nespočívá – když bych to vrátil do poměrů hry – ani tak v hypostazované nemoci samé, ale v tom, že také já překročím tabu, dotknu, zopakuji zločin druhého, nakazím se jeho příkladem transgrese. Vidíme tedy, že se předává vlastně ono zakázané gesto „pik“ (jak jsem to zkoušel vyjádřit v grafickém schématu hry).

Poslední bod se týká vývoje „baby“. Na začátku školy vystupuje tato hra ve svižné podobě honění se, kdy asi může poskytovat i libost v podobě určitého sexuálního **Miterregung**, a někdy, při stydlivosti, třeba i suplovat „sprostou“ honičku. V prepubertě a začátku puberty (5. a 6. třída, kdy jsem se na „babu“ a její pravidla vyptával svých dětských informantů), se běhání zpomaluje a hra se točí kolem nákazy. Je samozřejmě dál očištěnou a dotyk sám není o nic víc přímý, brutální, intimní – sama hra se nesexualizuje. To spíš představa hříchu, který je v pozadí, se specifikuje a nabývá na síle – jde samozřejmě o představu sexuálního partnerství a až kopulace. Patrně z tohoto důvodu kolují místo „baby“ často jména spolužáků, takže by se při jistém chápání dala „baba“ přiblížit k tzv. šarivari, ke skandalizaci za lásku. Provádějí se také úvahy typu, že já Nováková si na sobě smím nechat „Novákovou“; některé dívky mi zase tvrdily, že by si na sobě nechaly své idoly⁹¹⁸, vzdálené tím, že byli starší, z devítky, nebo ještě více, z hvězdných sfér, jako (v té době) P. Swayze nebo J.-C. Van Damme.

S idoly se už dostáváme ke druhé aplikaci.

POP-PANTEON ŠKOLÁKŮ

UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

Zde se budeme zabývat výzkumem volby idolů v období povinné školní docházky od 1. do 9. třídy⁹¹⁹, tj. od 6 do 15 let.

Tato fáze dětství se skládá z několika etap. Přidržíme se zhruba Freudova členění, které se na datech osvědčilo. Zahrnuje oidipický komplex, jeho vytěsnění⁹²⁰, jeho zrušení (v ideálních případech), tj. období latence, a poté pubertu či ranou adolescenci. Z tělesného hlediska je puberta už dospělostí, protože

918 Nenechávají si ostatně ženy při svatbě na sebe vlastně napsat jméno manžela, nezačínají ho „nosit“?

919 V korpu dat máme ovšem i některé údaje z tzv. dlouhých gymnázií, takže i několik tříd mezi 15 a 18 lety.

920 Oidipickým komplexem a jeho vytěsněním by se mělo uzavírat celé předškolní dětství, které Freud nazývá „infantilním“.

jedinec je schopen reprodukce – jako možnost a úkol před ním leží založení vlastní rodiny, byť k tomu v pubertě dochází výjimečně.

I když si společnost takové osamostatnění adolescenta v 15 letech nepřeje, o pár let později to žádá docela vehementně, a rodiče, kteří nepouštěli potomka na večerní zábavu, se později nemohou dočkat vnoučat.

Jakého partnera si však vybrat? Už od oidipského komplexu je jasné, že rodičovský i sourozenecký objekt je zakázán, a že se tedy musí jednat o někoho cizího, zvenku (endogamie vs. exogamie). Na druhé straně se zdá, že volba čerpá rysy z (infantilní) minulosti, aby partner člověka něčím oslovil, něco mu říkal – to Freud, jak víme, označuje jako opěrnou volbu a patrně také tomuto typu dává přednost. Trochu jiná je narcistní volba, kde si partnera vybírám na základě toho, čím bych chtěl být (tj. na základě identifikace).⁹²¹

Každopádně je žádoucí, aby nová generace dospěla v oblasti sexuální volby k psychické nezávislosti na původní rodině, tj. k nějak „zralé“ psychosexualitě. Ta předpokládá nejen vytěsnění oidipského komplexu, ale i jeho zlikvidování a skutečnou emancipaci. Jestliže jsem výše hovořil o tom, jak si rodiče přejí vnoučata, někdy to dopadne tak, že si mladá žena pořídí partnera jen proto, aby poskytl vnouče pro její rodiče, a pak partnera s nimi společně zapudí. (To dělá dojem naplnění, oklikou, oidipského přání poskytnout otci dítě.)

Psychická emancipace se liší podle genderu, tj. podle toho, zda ji uskuteční chlapec či dívka. Je velmi složitým procesem.⁹²² Nemůžeme se zde věnovat nejruznějším průběhům procesu dosažení adekvátní volby objektu, ale velmi sumárně prozatím řekněme, že se tento proces jeví jako postupné nahrazování rodičovských postav (coby původních, domácích idolů) idoly jinými, cizími, a to ve dvou druzích citových vazeb. Jednou vazbou je identifikace, která je podle Freuda nesena přáním „jako objekt být“, druhou vazbou je volba objektu (v naší terminologii zde „erotická adorace“) jakožto přání „objekt mít“.

Je přitom pozoruhodné, že tyto nové idoly nejsou jenom osoby relativně dostupné (širší příbuzenstvo, učitelé, trenéři, vrstevníci nebo starší vrstevníci), ale i osoby nedostupné: celebrity, „hvězdy“ na sociálním nebi, od nichž se nedá očekávat normální odezva: vztah k nim je tedy většinou naprosto jednostranný a v případě adorace by ho šlo nazvat „nešťastnou“ či „nenaplněnou láskou“, i když nešťastně prožívána není. To, že tento jednostranný vztah (co přináší?) může být velmi intenzivní (tzv. „crush“), vyvolává někdy údiv rodičů a zájem výzkumníků. Nejvíce se tato idolizace objevuje v pubertě, a ta je

921 I zde může minulost zaznít (např. jako volba toho, jaký jsem vždycky chtěl být), ale volba má, jak už jsem jednou uvedl, teoreticky méně stupňů volnosti.

922 Mj. i proto, že se má zrušit nejen tzv. pozitivní oidipský komplex (u chlapce, pomocí identifikace s otcem), ale i tzv. negativní (u chlapce jako určitá identifikace s matkou a jí odpovídající pasivně homoerotická náklonnost k otci). Otec vůbec není jednoduchá funkce, ale funkci několik (viz závěr Aplikace).

také věkovou etapou, v níž je obliba oněch sociálních, slavných idolů nejvíce zkoumána.

Idolizace izosexuální (příslušníků stejného pohlaví) se zdá být vysvětlitelná pomocí konceptu „vzoru“: hledám předobraz, čím bych mohl být, s někým se identifikuji, s úspěšným sportovcem nebo s krásnou zpěvačkou, někdy je přitom i imituji – je to pomůcka pro mé Já, které nachází nějaký záchytný bod, či dokonce celý obraz, jaké by mělo být. Idolizace milostná, většinou heterosexuální, je méně pochopitelná: proč dívka miluje zpěváka nebo herce, když nemá sebemenší šanci, že by ho někdy mohla získat? Ale i tento vztah něco přináší, a je to pravděpodobně právě jeho zvláštnost, a sice *nedostupnost* idolu, která představuje jeho hodnotu. Potom můžeme dělat úvahy s různou psychologickou hloubkou: jde o přípravu na blízkou partnerskou lásku, kdy se nyní prožívají vlastní city bezpečně, bez hrozby opuštění a „zrady“, protože k žádnému slibu nedošlo? Nebo jde, stále v téže linii, hlouběji o to, že se tím partner, Druhý, vlastně odsoudí do podoby jakési sochy, která si pak nemůže dělat žádné nároky? (V prvním případě by se výhoda týkala Já; v druhém spíše Nadjá, morální úzkosti.)

Ale dostačuje to? Fakticky existují i zralé ženy, manželky, matky, dokonce babičky, které mají nějaký herecký nebo zpěvácký idol, variující podle jejich kulturního zaměření: jedna zbožňuje dirigenta nebo operního tenora, druhá rockera nebo zpěváka pop-music, a obě vodí své manžely na jejich koncerty; manžel přitom sám může mít také umělecké sklony, ale ty mu nejsou z nějakého neznámého důvodu příznány – jako by měl zůstat nějaký volný sektor pro ideál.

Poslední případ ukazuje, že by bylo zjednodušující představovat si psychosexuální vývoj v podobě: rodičovské postavy – jiné, pouze pomocné idoly, zejména celebrity – „cizí“ partner, naplňující všechny citové vazby.

Náš výzkum idolů není samozřejmě jediný. V mainstreamové psychologii je spojen s termíny „idolization“ a „idolatry“ nebo s „heroes and heroines“ nebo s názvem „secondary attachment“, tedy s oním po „primary attachment“ k rodičům. Když bychom zahrnuli celý život, hovoří se o „significant others“ a jejich roli pro „self concept“ nebo „identity“.

Z probraných Freudových děl se zde samozřejmě nejvíce hodí *Dav*, který se věnuje identifikaci a dále definuje adoraci vůdce jako nahrazení vlastního Nadjá tímto idolem; i při obdivu idolů vznikají skupiny fanoušků, jemu podřízených, kteří na sebe kupodivu nežárlí (protože ho nikdo nemůže získat). Dále je třeba nově připojit pozoruhodnou stať *Hysterické fantazie a jejich vztah k bisexualitě* (SP 7, s. 149–157), která se mj. zabývá denním sněním⁹²³, což je

923 Prozatím z ní uvádím: „Jedna z mých pacientek, kterou jsem na její fantazie upozornil, mi vyprávěla, že se jednou na ulici náhle nacházela v slzách, a když rychle přemýšlela o tom, kvůli čemu vlastně pláče,

aktivita, které se právě ctitelé či fanoušci často věnují, a vztahem mezi rozvíjenou fantazií a symptomem na jejím vrcholu.

Z hlediska historiografie, antropologie a sociologie zahrnuje problematika idolů otázku po konstantnosti či naopak podmíněnosti určitého typu zejména sociálních idolů: produkuje každá doba např. dívčí idol typu herec „svalovec“, „romantický něžný vrstevník“, „body-guard, dospělý milenec až otec rodiny“, „duchovější herec-umělec“ apod., takže se mění jen jejich představitelé – anebo se mění samy typy? Tuto otázku pak prakticky testuje marketing s jeho konstrukcí typů a jejich stylizace v nejrůznějších oblastech show-businessu, oděvní módy aj.

V našem výzkumu dáváme dětem instrukci: „*Které máš nejoblíbenější známé osobnosti? (herci, zpěváci, sportovci...) Zkus napsat, co se ti na nich líbí, případně proč si myslíš, že jsou tak oblíbení.*“⁹²⁴

Ptáme se tedy výhradně na celebrity⁹²⁵ a stanovujeme jejich typy (viz výše třeba pro dívčí idol mužského herce). V této oblasti panuje poměrně shoda třeba mezi typologií Kučery (2008) a Kravcové (2008). Citované texty však vynechávaly okolnost, že respondenti, děti, navzdory instrukci uváděly často idoly vůbec ne populární či slavné: rodiče, sourozence, širší příbuzenstvo, kamarády ze školy, učitele a trenéry a dokonce zvířata! Také se stalo zřejmým, že je třeba najít nějaké obecnější pojmy pro kódování.

uvědomila si svou fantazijní představu, podle níž navázala s jedním ve městě známým (jí ale osobně neznámým) klavírním virtuosem něžný vztah, měla s ním dítě (byla bezdětná), a pak ji on i s dítětem opustil a ponechal v bídě. V tomto bodě příběhu jí začaly téci slzy“ (s. 152).

924 Tato instrukce byla zadána v diplomové práci mého studenta O. Mikšíčka (1999), jehož výsledky jsem re-interpretoval v „lacanovské“ monografii o školní třídě (Kučera, 2008); nový výzkum za inspirace Mikšíčkem a zmíněnou monografií provedla ve své diplomové práci J. Kravcová (2008). Od r. 2012 výzkum probíhá prostřednictvím studentských seminárních prací (každoročně asi 15), které sbírají data vždy kontrastně v jedné mladší a v jedné starší třídě a zkoušejí je interpretovat. Pozoruhodnou bilanci celé dosavadní historie výzkumu představuje bakalářská disertace Z. Ryby (2016). Postupně se přitom zdokonaluje systém kódování, byť není stále uspokojivý.

925 Téma proto pro pracovní účely nazýváme zkráceně „pop-panteonem“, což je i slovo, které se objevuje v titulu některých prací, citovaných v předchozí poznámce. Panteon je sídlo bohů, pop-panteon pak sídlo populárních idolů, zbožštěných a zbožňovaných slavných lidí. Je to výraz snad výstižný, i když patrně nepřesný vůči antickým Řekům, kteří se také zřejmě neomezovali pouze na své pravé bohy a hrdiny z mytologie, ale k tomu obdivovali výjimečné osoby stejně jako my: vždyť disponovali tak vypracovaným žebříčkem stupňů božskosti! Nedivil bych se proto, kdyby při zážitku mimořádného siláckého kousku křičeli „Je tady Héraklés!“, podobně jako třeba naši hokejoví fanoušci skandovali „Hašek není člověk, Hašek je bůh!“ anebo španělští *aficionados* ve své katolické blasfémii vyzvedli Messiho na Mesiáše a trojici svých nejlepších fotbalistů překřtili na *Santísima Trinidad*. Zdá se, že takový obdiv či úžas je jedním z mála bodů, které nás ještě spojují s antickou *noumenálností*.

UKÁZKA DAT A JEJICH VÝCHOZÍ INTERPRETACE⁹²⁶

VOLBY DĚVČAT Z 2. TŘÍDY

Jsou uváděny v následujícím pořadí: jméno voliče; volba idolu na instrukci; odpověď na otázku: „Proč si myslíš, že jsou oblíbení?“; na otázku: „Co se ti na nich líbí?“; na otázku: „Co rád/a děláš?“ (kterou zde studentky iniciativně přidaly⁹²⁷), poté následuje (heslovitě) moje ryze pracovní, předběžná interpretace při prvním čtení⁹²⁸, někdy s odvolávkou na názor studentek.

Agáta: Lucie Bílá; Že zpívá; Protože je hezká; Plavat; A. chodí do zpěvu, takže možná identifikace na základě provádění stejné činnosti, ale Bílá je pro ni i hezká: tedy obraz, vzor, jak by mohla vypadat ona (= imaginární identifikace), nikoli však jako trochu starší vrstevnice, ale vlastně až jako manželka a matka (silná symbolická funkce; možná dál i přání nahradit matku – dost oidipská volba);

Anička: Helena Zmatlíková; Obrázky; Má úžasně obrázky; Ráda maluji; „identifikace“ s činností a s dílem, s produkcí: Zmatlíková pro ni není imaginárním vzorem, jak by měla vypadat;

Kristýna: Josef Čapek, Lucie Bílá; Líbí se mi, jak píše knížky pro děti, Líbí se mi, jak zpívá písničky; Protože hezky píše pohádky pro děti, hezký zpívá; Ráda kreslím, Vozím se na koníkovi, hřebelcuju a dělám poníkům culíky; „identifikace“ ani ne na základě stejné činnosti (jako předchozí), ale na úrovni užití si, tzv. identifikace prostřednictvím symptomu; (dalším idolem je pro ni fakticky též kůň);

Natalie: Jágr; Jak se trefuje do branky; Jak vyhrává; Cvičím; dívka kamarádící s kluky, Amazonka, virago: „nejmužnější“ identifikace ze třídy vůbec;

Nikola: Sára (ze třídy): Vtipná; Hodná; Zpívám; volba kamarádky; je otázkou, zda uvedené důvody mají váhu, nebo zda se jimi jen musí racionalizačně dokázat, že kdo je mou oporou, má také nějaké „objektivní“ kvality⁹²⁹;

Sára: Šárka, Agáta, Nikola (ze třídy); Agáta a Nikola hezky zpívá, Šárka hezky hraje na flétnu; Protože jsou dobrý kamarádi; Plavu; kamarádky, opět nejde o sociální, slavné idoly;

Šárka: Karel Gott, Agáta (ze třídy), Hezky zpívají; Plavu; největší český sociální idol vedle kamarádky ze třídy, ale na druhé straně je Gott většinou idolem rodiny, rodičů, prarodičů, takže i zde jde patrně o volbu blízkou či rodinnou, byť

926 Data pocházejí ze seminární práce K. de Gray a K. Barabášové (2014).

927 Nepřesnosti voličů ve jménech idolů nejsou opravovány.

928 Někdy za použití pojmů, které budou vysvětleny později.

929 U blízkých osob se často zpočátku neví, v čem jejich kvalita spočívá. Nejobecněji jsou oporou, s tím někdy až vnitřní součástí (rodiče).

zprostředkovaně; Gott je symbolickou identifikací, ke komu patřím: k rodičům a k našemu národu;

Štěpánka: *Zuzana (ze školy); Jak hezky kreslí; Protože je hezká; volba kamarádky, blízké opory ve škole, která je ale zřejmě starší a představuje i imaginární vzor, jakou být;*

Veronika (Vietnamka): *Lenka Nguyenová; Že je hodná; Ona si hraje se mnou); Hraju divadlo; kamarádka, opora („hodná“), a stejné národnosti = má i symbolickou hodnotu.*

VOLBY CHLAPCŮ Z 2. TŘÍDY

Adam B.: *Lucie Bílá; Zpívání; Zpívá; Plavu; idol přinejmenším ve věku matky, možná tedy eroticky adorována odvozená „krásná matka“; možná je Bílá i idolem otce;*

Adam S.: *Kuba, Dan (ze třídy); Zábavný; Rozumný; Lézt; kamarád, blízká opora, hodnota v kontaktu s ním (legrace);*

Dan: *Kuba, Adam (S. ze třídy); Je chytrý; Zábavný; Lézt po tyči; analogické předchozímu;*

Jakub: *Adam S. (ze třídy); Že dobře šplhá po tyči; Že je nejlepší; Kreslím; analogické předchozímu, nad identifikaci jako ztotožnění možná částečně i vzor až vůdce (klukům též údajně zprostředkovává kontakt s dívčí polovinou a vytváří tak jednotu třídy);*

Jiří: *Karel Gott; Zpěv; Kvůli zpěvu a hezkosti; Hraju rád vybíku; studentky odhadují převzetí idolu matky;*

Jonáš: *Matyáš (ze třídy); Že umí dobře matematiku; Protože je nejlepší v matematice; Běhám; kamarád až vzor (ceněný za určitou kvalitu);*

Matyáš: *Karel Gott; Zpěv; Kvůli zpěvu; Hraju golf; možná opět převzetí idolu matky; (Proč nevolil třeba Tigera Woodse?);*

Neal (Australan): *Psy (zpěvák Gangnam Style); Muzika; Muzika; Šplhání; „identifikace“ na základě stejné činnosti, s určitým vzorem (ale netypická volba, podobná specializace do showmana nebo do alternativních proudů obvykle až od 7. třídy; určitá transgrese: „dospělejší“ a „nonkonformnější“ než třeba rodinný Karel Gott);*

Ondřej: *Tomáš Klus; Hezky zpívá; Kvůli tomu jak zpívá; Zpívám; „identifikace“ s činností a s imaginárním vzorem, podle studentek mu i podobný; idol víc vrstevnický než třeba u Agáty;*

Tomáš: *Xindl X; Zpívá hezky; Protože hezky zpívá všech 12 písniček; Rád hraji videohry; věkově netypické, podobně jako u Neala; určitá revolta ve jménu zpěváka (doznívání dětské transgrese nebo už nějaká prepuberta?), poslouchá to otec, matka nebo přímo on?;*

Václav: *Josef Čapek; Že píše pohádky; Píše dobře; Plavu; podobně jako třeba u Kristýny vžití se do fikcí, děl pro dětský svět; podle studentek v obojím případě převzetí idolu paní učitelky;*

VOLBY DĚVČAT Z 6. TŘÍDY

Agáta: Jiří Mádl, skupina Moby; Protože dobře hraje, Protože umějí dobře zpívat; Jiří umí dobře hrát ve filmech Snoubordáci a raffáci, Moby pěkně zpívají a mají dobré písničky; street dance, Atletika; *erotická adorace Mádla téměř vrstevníka, Moby podle studentek ve věku rodičů;*

Andrea: a) Zuzana Hejnová, b) Ondřej Brzobohatý; a) Myslím si, že je milá a hlavně proto, že je úspěšná, b) Myslím si, že ho mají lidi rádi, protože je hezký a taky hraje v seriálu Gympl s ručením omezený a teď nově taky tancuje v taneční soutěži Stardance; a) Líbí se mi na ní to, že umí dobře běhat přes překážky, b) Líbí se mi na něm, že je dobrý herec a taky umí hezky hrát na piano; Sport - atletika. Nejraději mám 150 m, ale 60 m radši. Nebo si taky někdy ráda vyrazím s kamarády; *Hejnová identifikační idol na základě stejné činnosti, Brzobohatý eroticky adorován, podobně jako Mádl výše;*

Aneta: Daniel Radcliff, Pink; Asi proto, že mi jsou sympatický a ráda na ně koukám nebo je poslouchám; Na Danielovi Radcliffovi se mi líbí, jak hraje, a nejvíc se mi líbí film Harry Potter. Na Pink se mi líbí, jak zpívá, mám od ní hodně písniček např. Sober; Atletika, tancování (street dance), hrání na piano; *Radcliff podobně jako Mádl výše, ale držen ještě postavou Pottera - fantasy rádu freudovského tzv. rodinného románu; Pink jako identifikační imaginární vzor téměř vrstevnice, bez shody v koníčku, v činnosti;*

Daniela: Tomáš Berdych, Petra Kvitová, Jan Železný, Barbora Špotáková; Např. Tomáš Berdych a Petra Kvitová, ti hrajou tenis a vyhrávají některé turnaje, a Jan Železný, ten dělá atletiku a vyhrával závody. Jsou milí; Jsou to sportovci a sport má ráda; Ráda hraju tenis, je to nej sport ☺. I atletika je dobrá! Málokdy i na tabletu hraju hry. Ráda chodím s kamarádama ven, např. na boobleology (pití), na hřiště; *identifikační vzory na základě stejné činnosti a asi bez erotické adorace, navíc patrně představa i o její partě (třídě), jaká by mohl v budoucnosti být, a snaha se v tom idolům přiblížit („jsou milí“); Železný je ale současně i jakýmsi „otcem“ Špotákové a i když spolu Berdych a Kvitová nechodí, je to pár, který fanouška tenisu napadne;*

Karolína: Libuše Šafránková; Protože je hodně slavná a hrála ve spoustě filmech a divadlech; To, jak dokáže přesně zahrát tu postavu, kterou se má naučit. Že se zvládne naučit tolik textu. Jak natáčejí několik dní v kuse a ona v tom závěrečném filmu tu postavu hraje úplně přesně; Herectví (literárně-dramatický obor), atletika; *„identifikace“ ve stejné činnosti, ale současně se vzorem silně typizovaným a proslaveným dívčími rolemi (Popelka): motiv nahrazení „staré“ Šafránkové sebou, jakoby matky dcerou;*

Klára: Tereza Voříšková, Zuzana Hejnová; Z. Hejnová: Protože skvěle skáče přes překážky v rekordním čase, T. Voříšková: Protože umí hrát dobře ve filmech; Z. Hejnová: Jak dobře skáče přes překážky. T. Voříšková: Jak

dobře hraje role v pohádkách a filmech, a líbí se mi, jak vypadá; Atletika, street dance; dvojice identifikačních idolů bez erotické adorace, z nichž jeden relativně asexuální (sportovní výkon Hejnové), druhý imaginární (do přitažlivé herečky, jak by chtěla vypadat, působit);

Natálie: Barbora Špotáková – sportovkyně, Selena Gomez – zpěvačka a herečka; Protože dokázaly různé věci a dokázaly se prosadit; S. G. zpívá hezky a taky se dokázala prosadit. B. Š. dokázala neuvěřitelné výkony; sportuju a chodím na výtvarku, která mě baví, a taky minulý rok jsem chodila na basket; rozdělení na sportovkyni a na zpěvačku jako u předchozí Kláry (nemusí vypadat svalnatá jako Špotáková a mít jen roli v relativně asexuálním sportu, ale mít půvab Gomez a také její erotickou roli v herectví a zpěvu);

Nina: Nastia Lukin – gymnastka, Ian Somerhalder – herec, Arnold Schwarzenegger – herec; Jiný člověk by takhle ladně a hezky necvičil ani nedokázal. Hraje v hodně filmech, seriálech. Hrál v Terminátorovi = dobrý film; Je to nejlepší gymnastka světa, cvičí nádherně. Dobře hraje, je hezký. Výborný herec; Sport: atletika, gymnastika, Výtvarka; patrně nejerotičtější volba: u Lukiny zdůrazněna krása pohybu, nikoli výkon jako u sportovkyně; Somerhalder představitel téměř vrstevnických erotických upírů, Schwarzenegger otec zachránce, ale navíc i svalovec⁹³⁰;

Růženka: Mám ráda Miley Cyrus; Protože pěkně zpívá a umí hrát třeba ve filmu; Zpívá velmi pěkné písničky. Také jsem viděla film, ve kterém hrála a velmi se mi líbila; Chodím do hudebky a tam hrají na flétnu. Začínám zkoušet do kapely. Také ráda zpívám; identifikační idol na základě stejné činnosti, koníčka, ale i imaginární vzor téměř vrstevnice;

Valentýna: Zuzana Hejnová, Miley Cyrus; Protože jí ten sport jde a baví ji a lidi jí mají rádi. Protože jí ten zpěv jde a je bohatá a je to komediantka; Je dobrá v běhu a v překážkách a vyhrává hodně medailí. Jak zpívá. Sport: aerobik a atletika; analogická dvojice jako u Kláry a Natálie, kde sláva a sportovní výkon nestačí a musí být doplněny obrazem přitažlivé dívky.

VOLBY CHLAPCŮ Z 6. TŘÍDY

Boris: Rafael Nadal, Tomáš Berdych, Novak Djokovic; Protože jsou to světoví hráči v okruhu ATP; Že hrají výborně tenis a že se přitom dobře chovají, např. nesekají raketou; Nejvíce, a to 3 hodiny denně, hrají tenis. A pak mě baví atletika a ostatní sporty. A velmi rád píšu slohy a rád si někdy při hodině, když tak píšeme sloh, tak se snažím napsat to co nejpodrobněji,

930 Jakmile je u idolu implicitně obsaženo, natož pak explicitně zmíněno tělo, je volba smyslovesnější; nemusí jít přitom jen o obrovské „svalovce“, ba se i zdá, že u takových je bezprostřední sexualita nějak převáděna na ochrannou, fakticky otcovskou opěrnou roli (koneckonců, tyto nahé a viditelné svaly jako by byly komplementem k neviditelnému falu, v případě ženské volby k vysněnému a zakázanému falu otcovskému).

jak by to napsal spisovatel; „identifikace“ na základě stejné činnosti, pouze mužské idoly; chvála správného chování směřuje ke vzorovému zvládnutí vlastních emocí;

Matěj: Pro mě jsou slavné osobnosti Karel Gott a Zuzana Hejnová; Karel Gott je po několikáté „Zlatý Slavík“ a Zuzana Hejnová v letošní sezóně ani jednou neprohrála; Karel Gott hezky zpívá a Zuzana Hejnová je pro mě nejlepší atletka roku; Já hraju už 7 let florbal a závodně jsem dělal atletiku; Gott je v zásadě rodinný idol, který jako by neutralizoval zdůrazněním výkonu a slávy to, že M. volil ženskou sportovkyni; (někdy bývá volen nejlepší specialista, zde by to byl mohl být pro Matěje nějaký slavný florbalista);

Matyáš: MenT97; Jsou slavný díky YouTubu, točí dobrá výdejka; Točí pěkná videa. Jsou vtipný a mají hodně ODBĚRATELŮ; Sporty – Běh 60 m /150 m/, skok daleký, tenis; identifikační vzory, s představou, že on fanoušek bude stejně vtipný; komik je rubrika odlišná od herce – viz dále; tzv. youtuberi znamenají iniciaci, protože ukazují možnost proslavit se, exhibovat, kterou by zvládl i jejich volič (natočit se a dát to na youtube);

Petr: Ondřej Brzobohatý; Namluvil Pindu ve filmu Čtyřlístek ve službách krále. Hraje ve sledovaném seriálu Gympl s. r. o.; Je správný gentleman. Hezky se oblíká a má pěkný účes; Sport, čtení, počítače; odkaz na Čtyřlístek je zcela dětský; jinak idol ryze ve smyslu image, bez společné činnosti (podobně jako u dívek jsou někdy zpěvačky nebo herečky trochu starší vrstevnice);

Tomáš: Můj nejoblíbenější vzor je Bruce Lee; Hrál ve filmech; Byl to nejlepší karatista; Dělam karate; identifikace na základě stejné činnosti, která ale vybrána pro svůj motiv sebeovládání a nepoužití dovednosti (s možným přenosem do jiné, patrně sexuální činnosti);

Tomislav: Můj nejoblíbenější sportovec 1) Ronaldo 2) Mesi 3) Jokovič; Protože jsou nejlepší a každý jim fandí; Že jsou Ronaldo a Mesi ve fotbalu a Jokovič v tenise; Rád sportuju; identifikace na základě sportovního výkonu a slávy, možná sám částečně tyto sporty provádí;

Vojtěch: MenT97; Hlavně kvůli těm jeho videím. A má také spoustu odběratelů; Má dobré videa a je vtipný; Sporty = Rugby, atletika; Matyášův kamarád, identická volba.

NĚKTERÉ ROZDÍLY MEZI TŘÍDAMI

Ve 2. třídě profilují kamarádi a kamarádky, uvedení navzdory instrukci, která požadovala „známé osobnosti“, celebrity. Nejsou to idoly vzdálené, nýbrž blízké. Ve zde prezentovaném souboru (ale většinou i jindy) jde o izosexuální volby, tj. o volby uvnitř daného gender. Odpovídají potřebě dětí nebýt samy, izolovány, bez pomoci uvnitř tlupy třídy. V tomto smyslu jsou asexuální.

Vedle funkce opory v prostředí zde probíhá identifikace s (imaginárním) vzorem nebo (symbolickým) hrdinou, a nakonec nelze ani vyloučit určité

homosexuální zbožňování či horování, „zhlídnutí se v někom“. S posledním bychom se pak pohybovali na druhé ose výkladu, kterou jsem průběžně používal, na ose *erotické adorace*. Ale ani obecněji zde nelze erotiku škrtnout: i když jsou kamarádi asexuální jakožto „řečové“ opory v prostředí⁹³¹, nelze na druhé straně nevidět, že představují často vlastně šťastnou, interakcí naplněnou homoerotickou láskou, většinou silně cílově zbrzděnou a sublimovanou do společných koníčků a zájmů. Školní kamarádství jsou koneckonců velmi kontaktní, a případná identifikace, která je „distančnější“ či „duchovnějši“, nemůže společný pobyt zrušit.

Shoda s blízkou osobou při volbě vzdálených idolů je znamením spolupatříčnosti k osobě blízké. Prostřednictvím volby různých celonárodních domácích idolů (Gott, Bílá, vlastně také Čapek, Zmatlíková) zde zaznívají osoby ještě bližší a mocnější, tedy rodiče, a podle studentek i paní učitelka. Při bližším pohledu zjistíme, že spolupatříčnost sice globálně dál platí, ale že je v ní nutno diferencovat. Je nápadné, že si např. Agáta ještě nevybírá žádnou věkově bližší, juvenilní zpěvačku, ale přeskokem generace takovou, která by mohla být její matkou – pak se nabízejí oidipické úvahy, podobně jako pro kluky, volící Karla Gotta (byť samozřejmě nevíme, kdo z rodiny ho má rád, zda je to např. tak, že je matčin idol a otcí se to moc nelíbí atd.). Také se zdá nutné nějak odlišit volbu těchto *zpěváků*, kde přece jen zaznívá osoba a její možný oidipický význam, od *autorů* jako Zmatlíková a Čapek, kde osoba ustupuje ve prospěch nabídnutého díla, přičemž tato produkce může být někdy amatérsky prováděna voličem samým (který taky třeba kreslí). (Tím dostáváme další osu výkladu idolů, „*identifikaci*“ se *sublimací* či s činností, případně tzv. *identifikaci prostřednictvím symptomu*.)

V 6. třídě kamarádi a kamarádky explicitně mizí, také ubylo celonárodních idolů, ale vrstevnická skupina třídy je implicitně držena společnými idoly ze sportu, kde je v daném roce excelující atletka Hejnová volena nejen dívkami, ale i jedním chlapcem. Přibylo cizích, *mezinárodních* idolů, a co se týče druhů show, pak zejména herců a hereček na straně dívek, a samozřejmě zmíněných sportovců, v 2. třídě absentujících (s výjimkou Jágra u Natálie, volící vlastně paradoxně „nejmužněji“). U Daniely v 6. třídě dochází k tendenci udělat si z idolu osobu blízkou, skamarádit se s ním, což je zpětný pohyb objevující se i v jiných souborech dat v pubertě či po pubertě. (V pozadí by mohla být nevědomá fantazie o setkání či setkávání, někdy i o nějaké romanci, a protože je obava ze ztrapnění se, na idolech se hodnotí, že jsou „normální“, „skromní“, „nevyvyšují se“ aj.)

931 Vzpomínám, jak jedna inhibovaná holčička na dotaz tatínka, zda už má v mateřské školce nějakého kamaráda, řekla, že už dnes s někým mluvila: „Se stromečkem“.

V těchto dvou třídách ze školy, která svým žákům nabízí hodně zájmů a koníčků, dominuje trošku atypicky „identifikace“ na základě stejné činnosti, jakou provádí idol: je zde tedy často dána společenská sublimace pudu do nějaké relativně de-sexualizované činnosti, a první „identifikace“ proběhne patrně s ní. Pak je jen normální, že si vyberu jejího úspěšného a slavného představitele za svůj vzor (Djokoviče jako č. 1 v tenisu nebo i Zmatlíkovou jako mně nejznámější malířku). Nicméně tento vztah není většinou čistý, jednak proto, že se sama činnost, produkce emočně liší (viz např. různé hudební žánry), jednak proto, že se na jeho představitele nabalují určité moje projekce nebo je představitel už předem ztělesňuje (zpěvák zamilovaný něžný vrstevník, zpěvák drsný rebel atd.; tento moment bývá slabší u sportu, jak ukážeme později). Identifikace pak probíhá s představitelem do podoby imaginárního vzoru toho, jaký bych chtěl být, případně, jak bych chtěl vzor následovat nebo ho i nahradit, generačně vystřídat. Někdy se ovšem může dál posílit jakožto činnost do technické, profesionální dimenze: opravdu se chci naučit dělat kličky od Messiho.

Z hlediska „identifikací“ se sublimací či s produkcí není mezi 2. a 6. třídou příliš velký rozdíl, ale v rámci už *imaginární identifikace* je v 6. třídě nápadná tendence děvčat, kterým zjevně nestačí být asexuální sportovkyní, přitažlivou hlavně svým výkonem (Špotáková, Hejnová), ale chtěly by k tomu být i krásnou zpěvačkou nebo herečkou (Voříškovou, Cyrus, Gomez), a to v několika případech (Klára, Natálie, Valentýna) dokonce opravdu současně (takže bychom dostali figuru sportovkyně a v témže místě i „roztleskávačky“).

Erotická adorace představuje jinou dimenzi, jinou osu než identifikace. (Je zásadní rozdíl, jestli bych chtěl/a být jako Brzobohatý nebo jestli bych ho chtěl/a mít za objekt, za milostného partnera.) Erotické adorace jsou ve 2. třídě poměrně slabé (a směřují spíše do Oidipa): i když se zde objevuje několik heterosexuálních voleb (u těch je erotičnost pravděpodobnější než u izosexuálních), těžko předpokládat, že by třeba Kristýna měla nevědomou fantazii, že si vezme Josefa Čapka, který zde vystupuje jen jako autor sublimace či symptomu; ani Natálie pravděpodobně nemiluje Jágra, ale hlavně by chtěla být klukem; Adam možná vidí v Lucii Bílé krásnou zpívající matku, to je tak vše. V 6. třídě se naopak erotická adorace objevuje, a to u děvčat, volících Mádlu, Brzobohatého, Radcliffa, Somerhaldera. Tato dívčí adorace mužů jde většinou do podoby trochu staršího vrstevníka, „přítele“, s výjimkou Schwarzeneggera jako svalnatého ochránce až otce.

Kluci i v 6. třídě přitažlivost žen popírají a erotika se u nich objevuje nepřímo: vyniknout ve sportu (čímž by se stali přitažliví pro „roztleskávačky“ ze show-businessu, modelky, herečky a zpěvačky: viz mediálně slavné páry např. Buffon – Šeredová, Plekanec – Vondráčková, Rosol – Ochotská, Řepka – Erbová), být atraktivní gentleman jako Brzobohatý; být vtipný kluk, co holky rozesměje jako MenT97; zvládnout agresivní, ale možná i sexuální emoce tréninkem karate.

Ve 2. třídě překvapuje volba dvou mírně transgresivních idolů Psy (Nealem) a Xindl X (Tomášem); nedokážu odhadnout, zda se jedná o doznívání oidipského komplexu s odmítáním autority nebo o stejné odmítání prepubertální u předčasně zralých kluků; částečně této transgresi pak odpovídá volba komiky MenT97 v 6. ročníku.

POKUS O KONCEPTUÁLNÍ APARÁT

Viděli jsme v interpretacích jednotlivých voleb i ve srovnání tříd, že na ně lze používat dost běžný jazyk řádu *lidoznalectví*.

Současně jsme volby ale zkoušeli podřazovat pod několik speciálních, odborných hlavních linií: první byla sublimace, resp. „*identifikace*“ *se sublimací* (se sociální sublimací pudu, s činností, s produkcí, s tím, co idol předvádí ve své dané oblasti, třeba jako sportovec); druhou *identifikace* už „čistá“, a to *imaginární* nebo *symbolická*; třetí *erotická adorace*.⁹³²

Při „*identifikaci*“ *se sublimací* provádí idol stejnou činnost jako volič (hraje fotbal) a bývá v ní nejlepší (Messi, Ronaldo). I když je prováděná činnost výchozí, nabalují se na ni další funkce: proč volím Messiho, a ne Ronalda (a naopak)? Tím se už přechází do oblasti imaginární identifikace: chci být buď „hravý rošťák“ nebo „frajer“. V některých případech je obraz sebe silnější než sublimace: tak J. Kravcová (2008, s. 63) rozeznává v idolech sportovců „*identifikátory*“ a „*motivátory*“. Ti první jsou opravdu vzory pro mou oblíbenou činnost, sociální sublimaci, ty druhé volím jen proto, že vynikli a stali se slavnými: „proslavit se“ patří do imaginárního rejstříku, do „nafukování“ mého Já. J. Kravcová dál asi správně předpokládá, že identifikace s hvězdou mého oboru obsahuje na horizontu i *rivalitu* a snahu idol nahradit.

„*Identifikace*“ *se sublimací* mívá ve vývoji psychosexuality *symbolickou* funkci: když hraji fotbal a obdivuji Messiho, mám tím vlastní „hřiště“, kde exceluji (otec fotbal neumí nebo už neumí), a v něm jinou, než blízkou a dominující postavu – v pozadí je tedy nějaká emancipace od všemocného otce.

Imaginární identifikace sama je založena na pojmu „obrazu“ („*image*“), a to v dvojím slova smyslu. Jednak se tím myslí „obraz“ v jeho plnosti, masivnosti, v kontrastu k pouhému bodu či dílčímu aspektu. Jednak se tím současně naráží na žádoucí obraz sebe, sebe v zrcadle. Ve velmi čisté podobě se tato identifikace objevuje u dívek v 6. třídě, když volí nikoli své sportovní idoly (Hejnová, Kvitová, Špotáková), ale herecké a zpěvácké starší vrstevnice (Cyrus, Gomez, Voříšková), což jsem interpretoval jako přání být obdivovány nejen za výkon, ale být přitažlivé eroticky. Týká se to ovšem i chlapců: symetricky k dívkám volí např. Petr jako svůj idol O. Brzobohatého, obdivuje jeho

932 Kromě toho jsem také uvedl „*identifikaci prostřednictvím symptomu*“, které se budu víc věnovat v další části v souvislosti s „*fikcí*“, s uměleckým dílem u Autora a Herce.

typ, stylizaci do „gentlemana“ a řadu momentů z jeho obrazu (oblékání, účes).

Rozlišení identifikace *imaginární* vs. identifikace *symbolická* používám pod vlivem J. Lacana (1991, s. 395-400). Tento autor zvýraznil na pojmu Já rysy infantilního narcismu a přidělil v jeho utvoření roli odrazu v zrcadle a roli osoby mě podobné (u nás zejména starší vrstevník). Já se tak posunulo do podoby ideálního Já (**Idealich**). Když bychom imaginární identifikaci obecně nazvali „slávou“ našeho Já, zjistíme, že obsahuje různé stupně erotického ladění: když volím jako kluk Brzobohatého, chci být přitažlivý pro dívky, když nějakého vůdce (Masaryka, Havla, Churchilla), pak spíš obecně obdivovaný a uznávaný lidmi, když nějakého vynálezce (Edisona, Teslu), pak sociálně rehabilitovat svůj „Wisstriebe“, „perverzi“. Podle Lacana jde o *projekci*.

Symbolická identifikace se naopak týká tzv. jáského ideálu (**Ichideal**). Tato identifikace se v našich datech u vzdálených, sociálních idolů projevuje jako volba osoby, pod jejíž vlajku se volič se řadí, ke komu by chtěl patřit. Při této funkci není snaha vypadat jako idol ani dostat se na jeho místo. Vztah je symbolický, ne masivní, ale bodový (konceptuální). Podle Lacana jde o *introjekci*.

Odvozeně by se dalo i říci, že v imaginární identifikaci jde vždy o ambivalenci, s obdivem současně o konkurenci, zatímco v symbolické (v nejširším slova smyslu, nad pojem hrdiny) o vytvoření si nějak pacifikujícího místa, a v tomto smyslu *opory* (zmíněné již u *kamarádů*). Symbolická identifikace se objevuje v několika podobách. Nejnapadnější je, když vyjadřuje české, *národní* sportovce, reprezentanty skupiny, do nichž volič se svou rodinou patří. Často tedy jde o idoly, které má s rodiči společně.⁹³³ Ještě napadnější je hlášení se k identitě, když třeba malý Polák v Čechách volí polský idol, a ne Jágra či Gotta. Jako symbolickou identifikaci by asi bylo také vhodné považovat i tu, která může mít imaginární aspekt, ale dojde zde k *přeskoku generace*: jako když Agáta ve 2. třídě volí Lucii Bílou, nikoli trochu starší vrstevnici Miley Cyrus jako dívky z 6. třídy (zaznívá zde Odip, nahradit matku, nejen vypadat sexy). Z relativně blízkých idolů sem často patří *učitelé* a *trenéři*. Volba Jágra Natálkou jde podle mého odhadu k tak základní věci (přání být kluk?), že by se měla uvažovat stranou.

Dalším ukazatelem symbolické identifikace je určité *zduchovnění* idolu do funkce mého hrdiny. Ve zde citovaných datech se to objevuje málo.⁹³⁴ Jindy zdůrazňují (většinou) starší voliči na svých idolech rysy, které se netýkají jeho výkonu ani jeho zjevu, ale toho, jakou má povahu („je skromný“, „dává na charitu“) a hlavně, jeho těžkého osudu („nikdo mu nevěřil, ale šel si dál za svým“, „překonala těžkou nemoc“ apod.). Děla to dojem diskuse s nějakou instancí

933 Empiricky se nám ukázalo, že děti s národními idoly se ještě situují do původní rodiny; zahraniční a mezinárodní idoly vyjadřují snahu tento rámec opustit. Je to podobné, jako když v pohádkách princ opustí královské rodiče a jde do světa.

934 Možná náznakově u Daniely z 6. třídy, která charakterizuje skupinu kolem oštěpáře Železného jako „milé“ lidi, k nimž by se chtěl přiblížit a stát se členem jejich „rodiny“.

uvnitř sebe. Patří sem také idol mimo mainstream, z alternativního proudu, který je rebelem a dává symbolickou oporu pro voličovo přání nějaké vzpoury.⁹³⁵

Zde se ovšem ocitáme na problematickém místě. Nejobecněji by se dalo říct, že idol v symbolické identifikaci by mohl představovat *vůdce* davu. Freud však, jak víme, vztah k vůdci nenazval identifikací, ale erotickou adorací či fascinací (byť zabrzděnou), při níž se objekt, idol, postaví na místo jáského ideálu, **des Ichideals**. Tím je vlastní jáský ideál subjektu, voliče nahrazen, což pak příslušníkům davu dovolí chování, které by normálně, za vlády svého běžného ego ideal, neprovedli. A dovolí jim to provést toto chování jednotně, *unisono*, protože se identifikují vzájemně na základě společného jáského ideálu, představovaného vůdcem.

Postava vůdce davu má v sobě cosi hroživého a archaického z vůdce oné prvotní tlupy v *Totem a tabu*. Není to otec, který dává dítěti svoje jméno, ale otec nepřátelský a obviňující. Freudův jáský ideál je i z tohoto důvodu většinou teoretiků psychoanalýzy rozdělen na pacifikující jáský ideál ve vlastním slova smyslu vs. Nadjá, **Über-Ich** s jeho až sadistickými nároky.⁹³⁶ (Podle jednoho Lacanova výroku je Nadjá kruté a současně obscénní.) Volba transgredujících idolů, rebelů, provokujících rapperů ukazuje identifikaci s osobami, které se odmítly podřídit omezující autoritě Nadjá. V mírnější podobě je tomu i v případě „hrdinů“, kteří bojovali s Nadjá, odvozeným do nepříznivého osudu.⁹³⁷

Termín „symbolické identifikace“ zde však asi můžeme zachovat(?), protože existuje rozdíl mezi adorací vůdce, při níž je vlastní jáský ideál vymazán, a pomocnou identifikací s někým, kdo se odvážil atakovat Nadjá (já sám takový nemusím být). Možná tedy až tehdy, kdyby se dětský volič přímo přihlásil pod postavu reálného vůdce, kódoval bych tento vztah jako adoraci vůdce. Nicméně by se mohlo a možná mělo rozlišovat mezi symbolickým ideálem pacifikujícím, smířlivě začleňujícím (jako obecně přijaté světové, národní, národnostní a klubové idoly, někdy i totemické zvíře – viz dále) a nějak bojujícím, odmítajícím, provokujícím, v němž zaznívá Nadjá a spor s ním (už v přeskočce generací s cílem nahrazení matky nebo při volbě protestujících a obecně transgresivních idolů).

Nadjá zaznívá také prostřednictvím volby „sublimace“ v oblasti „bojových sportů“. Na jedné straně se zde získá dovednost vážně ublížit až zabít, na druhé straně je kontrolována až do toho stupně, že se nesmí použít.⁹³⁸

935 Na druhé straně je vždy ovšem třeba kontrolovat Freudovo tzv. *sexuální přecenění*, tj. okolnost, že se o obdivované osobě mluví v termínech jejich duchovních nebo uměleckých („hezky zpívá“) kvalit, když ve skutečnosti přitahuje svým sexy zevnějškem. Některé výroky dívek o jejich mužských idolech pak klamně znějí, jako by nešlo o erotickou adoraci, ale o symbolickou identifikaci.

936 Zatímco Freud používal **Ichideal** a **Über-Ich** jako synonyma.

937 Freud tuto identifikační figuru uvedl v *Davu* v dodatcích, v pasáži o *hrdinském mýtu*.

938 Je možná i sexuální interpretace: v asijských filmech se často ukazuje, jak zvládnutí nějaké neut-

Jen několik slov k *erotické adoraci*. V datech zde prezentovaných je nápadná zejména v *heterosexuálních* volbách dívek z 6. třídy, týkajících se herců a zpěváků (Mádl, Brzobohatý, Radcliff, Somerhalder, Schwarzenegger), protože volba sportovců je zde de-sexualizovaná výkonem, kterého si tyto dívky-sportovkyně cení. Podobná de-sexualizace heterosexuální volby probíhá patrně i v případě výše zmíněných hrdinů, kteří bojují s normami společnosti nebo osudem. Na druhé straně lze možná i při takové de-sexualizaci chápat tento vztah někdy jako erotickou adoraci (identifikační, narcistní typ lásky), nejen jako symbolickou identifikaci.

Izosexuální volby většinou nekódujeme jako erotickou adoraci, protože se homosexuální ladění na základě stručného vyjádření jen těžko odhaduje, a musíme se u těchto voleb proto spokojit s označením za imaginární nebo symbolickou identifikaci: předpokládáme, že když chce Petr z 6. třídy být jako Ondřej Brzobohatý, tak je to proto, aby byl pro dívky stejně přitažlivý jako imaginární idol. (U Lacana je ovšem i takový *duální*, zrcadlový vztah hodnocen jako agresivní a současně homoerotický, nejpřísněji uvažováno.)

ZA RÁMEC „SOCIOLOGIE“ IDOLŮ

Zbývá nám ještě řada voleb, kdy volič zdůrazňuje, co jeho idol produkuje: že hezky zpívá, dobře hraje role, v jakých příbězích vystupuje nebo je píše. Když volič sám provádí danou činnost, hovořili jsme o „identifikaci“ se sublimací. Ale on někdy také pouze přijímá, recipuje cizí produkci, užívá si jí.

J. Kravcová (2008, s. 40 a 51) rozlišuje podle Raviva & al. (1996) tři způsoby idolizace Zpěváka: na základě jeho „features“ (hlas, prezentace na scéně, fyzický vzhled, oblékání), jeho „evaluation“ (reputace, biografie, hodnocení jinými lidmi) a jeho „way of expression“ (texty, melodie, podobnost s voličem). To je asi poměrně nosné roztřídění všech výroků adolescentů, když už je idol ve své úplnosti ustaven. Ale měli bychom se soustředit na *specifiku* dané *produkce*, na niž se ostatní aspekty nabalují. Primárně je přitažlivost Zpěváka dána tím, že zpívá, asi tedy prostřednictvím jeho „way of expression“ plus hlasem z rubriky „feature“: slyšíme třeba z rádia písničku, a ona nás jako amalgám textu (někdy), melodie (vždy) a hlasu (vždy) zaujme.

Zkusme se z tohoto hlediska produkce podívat na tři hlavní druhy sociálních idolů z instrukce. Půjdeme tím za rámeček prvního třídění idolů do pouze sociologických kategorií.

rální činnosti, třeba čajového obřadu, zastraší soupeře, kteří usuzují i na zvládnutí bojového obřadu. Psychoanalyticky to můžeme posunout dál a říci, že kdo zvládne bojový obřad, ten zvládne i milostný obřad. (Také by mohlo jít o obranu proti pokušení masturbace.)

Sportovec stojí ve svém původním významu trochu stranou. R. Caillois (1995, s. 122) ve své slavné klasifikaci her řadí sport pod *agón*, soutěž: někdo musí zvítězit. Ale jak říkají fotbalisté, „je to kulatý“ (míč), a z hlediska recepce je pro sport určující *alea*, štěstí. Fanoušek sází na vítěze, a kdyby si byl vždyc-ky jistý, že jeho klub vyhraje, už by to nebyla „žádná hra“⁹³⁹ a on by nemohl prožívat napětí, dané možností prohry. Jako objekt *agónu* proto může vystupovat cokoli, třeba moje žluté figurky v „Člověče, nezlob se“. Coby východisko je tedy *Sportovec* neosobní, a proto i *asexuální*. V principu jde o moji vlastní hru s Nadjám, odvozeným do prozřetelnosti (jak by řekl Freud), do osudu, který dubluje ten reálný, životní.⁹⁴⁰ Teprve postupně se pak na *Sportovce* nabalují další funkce: „identifikace“ se sublimací (s její bravurou i krásou, které jsou zde silné), identifikace imaginární (se snahou být jako on), identifikace symbolická (s bojujícím hrdinou), případně i erotická adorace.

Čistí umělci Zpěvák a Herec spadají pod Cailloisovo *mimicry* čili *mimé- sis*, simulakr. Zpěvák, jak jsme uvedli výše, není primárně vidět.⁹⁴¹ Je slyšet jeho hlas, a ten je buď mužský anebo ženský, když pomineme andělské děti nebo kastráty. Právě krutá praxe kastrace nebo zase tzv. mutování chlapců v pubertě svědčí o tom, že ve zpěvu je podstatný *hlas pohlaví*. Většina písní je o lásce a o jejím trápení. Zpěvák přesvědčuje o své zamilovanosti, předvádí její sublimovaný a přesto tělesný symptom, ať už jako mazlivá Billie Holiday nebo vemlouvavý Barry White. Posлуhač je zde objektem svádění⁹⁴², zpěvák je k němu *sexuálně* obrácen a svým zpěvem ukazuje, že je „ready for love“ jakožto muž nebo žena⁹⁴³ (kdo dokáže takto vyjádřit svoje milostné emoce, musí být i skvělý milenec nebo milenka mimo zpěv). Této nabídce ze strany Zpěváka by pak při recepci odpovídala *erotická adorace*. Tato primární forma se může transformovat do podob, které jsme popsali výše, včetně určité de-sexualizace.

Zatímco Zpěvák díky hlasu vystupuje vždy jako reálná, živá osoba, Herec v určitém ohledu nikoli. Předchází mu jeho postava či role ve fiktivním pří-

939 K vyrovnání šancí k zavedení náhody slouží v dostihovém sportu tzv. handicapy.

940 Na této výchozí úrovni asi nemá cenu hovořit o (běžné, životní, reálné) identifikaci, tím méně o erotické adoraci. Identifikuji se možná až moc se svým reprezentantem, v daném okamžiku, v tomto fiktivním prostoru hry, jím jsem. (Je to něco bazálního jako hra Freudova vnuka na „fort – da“.) Bezesporu jde ale o *symbolickou konstrukci*, jež mi dovolí v této druhé rovině hrát proti Nadjám či životnímu osudu.

941 To, co následuje, je vypointované zjednodušení.

942 V Mozartově duetu *Là ci darem la mano* proběhne svedení Zerliny přímo v průběhu árie na scéně. Viz též serenády pod oknem milované.

943 Zpěvákův výraz je *princiálně heterosexuální* v tom smyslu, že je „gender-sexuální“, že má vyjádřit svou sexuální identitu (muž, žena), i kdyby šlo o Zpěváka s homosexuální *orientací* (Fredie Mercury aj.).

běhu. Do tohoto kontextu musí „zapadat“ svým výrazem (svou fyziognomií a projevem emocí) – proto se dělají castingy a hovoří se o rolích „napsaných na tělo“.

K objasnění Herce v této výchozí pozici je vhodné zavést dva pojmy, *imago* a *identifikaci prostřednictvím symptomu*. Imago znamená podle LP (s. 196) nevědomý prototyp, podle něhož přistupujeme k osobě, s níž se setkáme: někoho nám připomíná... Zdrojem prototypu mají být osoby z rodinného prostředí, ale není důvod vynechat i vývojově pozdější podoby důležitých osob z dětství či mládí.⁹⁴⁴ Vlastně by se dalo říci, že se v běžném životě mimoděčně učíme odhadovat typy a herci že se zase, jak sami přiznávají, učí paralelně výrazu, který těmto typům odpovídá, odkoukávají u lidí typické reakce.

Identifikace prostřednictvím symptomu vychází z ideje prototypu či imaga *v situaci, v kontextu*. Freud označil hysterii s jejími symptomy za deformovanou individuální analogii ke společenské sublimaci, jíž je *umění*.⁹⁴⁵ Následující není míněno jako znevážení umění, ale jako způsob identifikace, který umění nabízí.⁹⁴⁶ Vzpomeňme si, že v *Davu* Freud popisuje jako třetí druh neurotické identifikace právě tu se symptomem, kdy nám nezáleží na objektu, osobě, s níž se identifikujeme (nemusí to být nikdy blízký ani pro nás vzorový), ale na jeho *situaci*. To byl ten příklad, kdy dívka v penzionátě, dostane milostný dopis, který vyvolá její žárlivost a na nějž reaguje *hysterickým* záchvatem a některé její spolužačky tento záchvat převezmou, ale ne ze sympatie, nýbrž proto, že si také přejí mít tajný milostný poměr.

Jak zde symptom vystupuje? Jako vyústění, resumé přechozího kontextu, příběhu lásky.⁹⁴⁷

Onen Freudův geniální článek o hysterických fantaziích jde ještě dál. Obsah fantazií spatřuje Freud u žen erotický (viz i onu první citaci fantazie ženy, která v duchu prožila romanci s klavírním virtuózem) a u mužů erotický nebo ctižádostivý (ale i tehdy prý erotický – aby se činem získal obdiv žen). Geneticky Freud tyto fantazie vidí doprovázet (zpočátku dětskou) masturbaci: „*Původně byla daná činnost /masturbace/ čistě autoerotickým úkonem směřujícím k získání slasti z jiné části těla, které je třeba říkat erogenní. Později tato činnost splýnula s představou o splněném přání z okruhu lásky k objektu a sloužila k částečné realizaci té situace, ve kterou tato fantazie vyvrcholila. Když se pak příslušná osoba tohoto druhu masturbačně fantazijního ukájení zřekne, pak přestane*

944 Exemplární je v tomto ohledu Čapkův *Loupežník*, kde má titulní hrdinu takové charisma, že někoho připomíná každé z ostatních postav. I typologií Messi jako „hravý rošťák“ vs. Ronaldo jako „frajera“ (nechápat pejorativně) jsem mířil k imagu.

945 *Dalo by se říci, že hysterie je zkomoleninou uměleckého díla, nutkavá neuróza zkomoleninou náboženství a paranoický blud zkomoleninou filosofického systému“ (Totem a tabu, SP 9, s. 68–69).*

946 Podle mě se Freudovo přirovnání může vztahovat zejména na psanou, hranou nebo animovanou fikci, v určitém ohledu na výše zmíněný zpěv, ale hůře už třeba na abstraktní malbu.

947 Teoreticky dokonce vůbec není nutné, aby první dívka reagovala hystericky; druhá to může převést za ni.

danou činnost vykonávat, fantazijní představa se však přemění z vědomé na nevědomou. Nedojde-li k žádnému jinému způsobu sexuálního uspokojení, setrvá-li ta osoba v pohlavní zdrženlivosti a nepodaří-li se jí své libido sublimovat, to znamená odchýlit sexuální vzrušení k nějakému vyššímu cíli, pak je nyní dána podmínka k tomu, aby nevědomá fantazijní představa byla oživena, rozrostla se a s celou silou potřeby lásky se prosadila alespoň v jedné části svého obsahu jako symptom nemoci“ (SP 7, s. 152–153) – zde na konci máme tedy už fantazii opět zkrácenou na symptom (záchvat), na projev, z něhož se celá fantazie analyticky vysoudí. Čistě teoreticky bychom mohli uvažovat i o tom, že nějaká fantazie z animovaného filmu je rekonstruovatelná až k bodu realizačně zmatené dětské lásky k objektu, a tím dokonce k auto-erotickému uspokojování nějakého *dílčího* pudu, který provázela (že by to tak dítě mohlo nevědomě číst). (Možná tedy nejsou ony animované fantazie tak asexuální, jak by se mohlo zdát.)

Když se vrátíme k fantaziím z Freudova článku, musíme s překvapením konstatovat, že je nazývá *bisexuálními*, obsahujícími akci muže i ženy. Obdobně „se masturbant ve svých vědomých fantaziích pokouší vcítit jak do muže, tak i do ženy při situaci, kterou si představuje, a s dalšími protějšky se setkáváme při jistých hysterických záchvatech, při nichž pacientka hraje ve fantazijní představě tvořící základ záchvatu obě role současně, tedy jako například v jednom případě, který jsem pozoroval, kdy jednou rukou tiskne oděv na břicho (jako žena), druhou se jej pokouší strhnout (jako muž)“ (s. 156) – to podle mě vyplývá z toho, že masturbující nemá k dispozici partnera, což ho nutí ho projikovat, tedy se s ním identifikovat. (Jeden sprostý kamarád kdysi vtipkoval, že onanie je nejlepší levou rukou pod stehnem, aby byla víc od cizí osoby.) Když bychom se od fantazií vrátili zpět k uměleckým fikcím: nejde tam o to, aby se zobrazila, byť ne v syrové podobě, ale různě derivovaně, dvojí stránka věci, mužská i ženská? Fikce mohou sice vypadat asexuálně, ale patrně jsou v určitém ohledu bisexuální.

Zde už máme nejen vyústění fantazie či fikce, její klimax v emoční reakci, ale tato emoční reakce sama je navíc zhuštěnou verzí celého kontextu, s oběma složkami, mužskou akcí a ženskou reakcí. Lze to zbavit nádechu patologie a uvažovat uměnovědně, zda dobrý Autor příběhů, fikcí, nemusí mít „bisexuální“ empatii do mužských a ženských hrdinů. V určitém ohledu by to platilo i pro Herce: role mu sice může předepisovat, aby se choval třeba jako „macho“, ale měl by vědět, který projev ženy jako „macho“ projev interpretují.

Požadavek na herce je, aby kontext vs. výraz emoce byly v rovnováze: když je výraz příliš silný, hysterický, říká se, že herec „přehrává“. To dělá účelově *komik*, procházející všemi kontexty jako stálý způsob reagování se svými typickými grimasami.⁹⁴⁸ Rozesmát ženu přitom znamená přivést ji k určitému „přiznání barvy“ a k opuštění strážných bariér Já a Nadjá, což

948 Freud mimochodem řadil humoristy (kteří mají ke komikům blízko) k objektům, kterým závidíme jejich narcismus (též např. kočkám nebo zločincům).

řada chlapců, vybírajících si komiky za svůj vzor, oprávněně považuje za krok k jejímu dobytí.

Identifikace během recepce, prožívání diváka může být samozřejmě různě intenzivní. Na malých dětech je vidět, že příběh prožívají téměř na úrovni „hysterického“ záchvatu: jsou natolik přemístěny do kontextu fikce, že postavě někdy radí a děsí se za ni, tj. reagují prostřednictvím symptomu ještě bez jeho ztvárnění vzorem. Postavou přitom nemusí být žádný ideální hrdina, ale bizarní animovaná postavička.⁹⁴⁹

Průběh, při němž se z Herce jako postavy stává osoba jako idol (Harry Potter – Daniel Radcliff) a jak se oba tyto způsoby existence prolínají, už nepopisují.

Nakonec by pak šlo didakticky vyhoceně uzavřít, že jako východisko je Sportovec asexuální, Zpěvák (hetero)sexuální a Herec bisexuální.

Blízké idoly jsme nechali stranou. Ale už v úvodu jsem uvedl, že rodiče jsou prvotní matricí pro další citové vazby. Ve vztahu k rodičům se objevuje jak identifikace, tak erotická adorace, jako později k idolům sociálním a vzdáleným. Vždyť oidipický komplex představuje hlavní uzel těchto vazeb a jeho zánik posun v nich.⁹⁵⁰ Uskutečňuje se to právě pomocí dalších voleb, mimo rodinu i mimo rodinné idoly či idoly rodičů.

K idolům blízkým počítáme i *zvířata*, zejména když se s nimi respondent nějak stýká. Má studentka V. Mášová (2016) mj. ukázala, že i v tomto sektoru idolů lze rozlišovat mezi přáním „jako objekt být“ vs. „objekt mít“. U domácích mazlíčků by asi šlo uvažovat ve směru *fetišé*, jemuž je možno věnovat něhu. Jsou to, pokud fetišé, pak živé, něhu (a někdy až rodičovskou péči od dítěte) vyžadující a oplácující (když by mu třeba mohla ta původní, pradávna nějak začít chybět)⁹⁵¹; také je lze trápit, posmívat se jim a případně je vychovávat – prostě dovolit si k nim ve zjednodušené podobě takové „hry“, které asi s rodiči a sourozenci provádět nelze. Všechna zvířata předvádějí defekaci a některá sexualitu, dítětem jasně nahlédnutou (kopulace, březost, rození). Někdy pak může zvíře představovat skoro *totem* dané rodiny.⁹⁵² Občas uváděné rybičky

949 Identifikace prostřednictvím symptomu a identifikace se sublimací (s činností, kterou sám volič provádí) mají společné to, že na objektu jakožto na osobě vlastně příliš nezáleží.

950 Platí to i pro rozlišování v těchto vazbách, např. mezi druhy identifikací. *Symbolický* otec dává dítěti svoje jméno a je základem pro jáský ideál, zatímco *imaginární* otec představuje podle Lacana (1986, s. 355) základ pro Nadjá (v tom smyslu, že *reálný* otec zklamal imaginární představu o své velikosti).

951 Např. výrok holčičky, že její křeček má „krásné oči“, je striktně uvažováno, pudově milostný – alespoň v tom smyslu, že ona by v těch očích asi četla cosi jako lásku (přece to nemyslí tak, že by chtěla mít stejné oči jako křeček).

952 Jako totem by šlo zvíře zařadit pod symbolickou identifikaci, spojující členy rodiny – viz v tomto ohledu např. mimořádnou roli psa Oty v dost „psychoanalytickém“ filmu *Rodinný film*. Pejsek

poskytují libost ze zíracího pudu: jsou to jakési plovoucí oči, které nás nevidí, my je ano, a proto si u nich odpočineme od toho, jak druzí sledují nás (oko je jinak výhružné – viz uhranutí).

Komplementární opak představuje dvojice had a kůň: kůň rozdupe hada. Kůň, oblíbený často dívkami v pubertě, vždy znamená něco pozitivního: falus, otcovskou sílu; had, zmiňovaný vzácněji, značí patrně absenci falu, kastraci.

zde navíc současně představoval pro otce rodiny jeho vlastní dítě, objekt nahrazující jeho reálně děti („nevlastního“ syna).